

Wie wint het gevecht om de European Green Deal?

Jan Mertens

Sinds de Europese Commissie eind 2019 het voorstel voor de Green Deal lanceerde, is die een symbool geworden van het gevecht over de toekomst van de Europese burgers. Zullen we een versnelling inzetten naar een klimaatneutrale circulaire maatschappij? Of zal de Covid 19-crisis ervoor zorgen dat we ons uiteindelijk terug begraven in de oplossingen van het verleden?¹

Het lijkt ondertussen al een eeuwigheid geleden, de wereld waarin de European Green Deal werd gelanceerd door de Europese Commissie onder leiding van Ursula Von der Leyen. Met commissaris Frans Timmermans als trekker zou de Green Deal het paradepaard worden waarmee de EU zich mondiaal weer relevant kon maken door voluit de kaart te trekken van de aanpak van de klimaatcrisis. Hoewel Greta Thunberg later zou zeggen zwaar teleurgesteld te zijn door de voorgestelde nieuwe klimaatwet, is het in veel opzichten mee aan haar te danken dat de Green Deal er gekomen is. De klimaatjongeren hadden grote druk gezet op de politici om de klimaatuitdaging eindelijk ernstig te nemen en dat creëerde een context waarin het idee van een duurzaamheidstransitie als economisch wervende strategie kon bewegen naar het hart van het project van de nieuwe Commissie Von der Leyen.

De klimaatjongeren hadden grote druk gezet op de politici om de klimaatuitdaging eindelijk ernstig te nemen.

De Green Deal als kroonjuweel van de nieuwe Commissie Von der Leyen

Op 11 december 2019 werd de European Green Deal² voorgesteld. De Commissie deed wat velen niet verwacht hadden. Ze kwam met een ambitieus programma. Een heel pakket aan nieuwe initiatieven werd aangekondigd met een heel strakke timing. Met een zeer ruime meerderheid gaf het Europees Parlement op 15 januari een brede ondersteuning aan de Green Deal.³

De Commissie stelde dat de EU klimaatneutraal moet worden tegen 2050. Daartoe is een klimaatwet nodig die moet vastleggen dat tegen 2030 de uitstoot van broeikasgasen met 50-55 procent moet zijn afgenomen ten opzichte van 1990. In maart 2020 legde de Commissie het voorstel ook echt voor, en de wet zou er moeten zijn voor het einde van dit jaar. Sinds begin 2020 zijn ondertussen onder meer al een investeringsstrategie, een voorstel voor een Just Transition Mechanism, een nieuwe industriële strategie, een nieuw actieplan voor een circulaire economie, een nieuwe voedselstrategie 'van boer tot bord' (Farm to Fork Strategy), een nieuwe biodiversiteitsstrategie en een waterstofstrategie voorgelegd. Een nieuwe strategie voor duurzaam financieel beleid (met daarin een 'taxonomie' van duurzame financiële producten) is in voorbereiding, net als een strategie voor energetische renovatie.

De nieuwe Commissie wilde in een hels tempo alle nieuwe initiatieven op de sporen zetten, wat werd bevestigd in het werkprogramma. Hoewel niet alle initiatieven echt nieuw waren, werd het geheel toch als een behoorlijk coherent pakket gelanceerd en is op korte tijd het beeld van de EU als een inhoudelijk kleurloze speler aanzienlijk gekeerd. Waar de VS van Donald Trump zich steeds meer terugtrekt in een bitter achterhoedegevecht van nationaal egoïsme en olienostalgie, wil de EU zich profileren als een soort morele leider voor de economie van morgen met een discours dat de klimaatverandering vooral als een kans ziet om een sprong vooruit te maken.

Dat is alleszins het officiële verhaal. In de feiten is het beleid iets minder groen of zijn de doelstellingen nog niet ambitieus genoeg. Er blijft een sterk geloof in een — zij het anders ingevulde — groeistrategie. Er is het spel van de nationale belangen. Er is vooral ook de wereldwijde pandemie die al zware schokken heeft toegebracht aan de Europese samenleving en die nog voor immense nieuwe uitdagingen zal zorgen.

Is het glas halfvol of halfleeg?

Tegen het einde van 2020 zullen we weten hoe de Green Deal de eerste gevechten heeft overleefd. Je kunt naar dat project kijken als een halfleeg of een halfvol glas. Je kunt enerzijds het risico zien van een model dat zichzelf met een mooie groene strik probeert opnieuw uit te vinden, zonder de logica die heeft geleid tot de aan de gang zijnde ecologische crisis echt aan te pakken. Een veredelde vorm van greenwashing dus.

Je kunt ook anderzijds erkennen dat deze Green Deal de allerbeste strategische kans is om een groene transitie versneld op gang te trekken. Waar in veel landen de ‘powers that be’ eigenlijk vooral minder klimaatambitie willen, kiest de Green Deal voor een totaal ander verhaal. Het is een pakket aan voorstellen geworden dat in principe de brede steun moet kunnen krijgen van allerlei maatschappelijke groepen. Die weg is alleszins beter dan gewoon doorgaan met de oude vervuilende economie. Op die manier is er nog een reële kans dat we tijdig enkele wissels om kunnen zetten om de klimaatchaos te vermijden.

Het vervelende is dat dat beeld in Vlaanderen, door de houding van de Vlaamse regering, helemaal anders is. Politiek gezien zouden de mainstreampartijen eigenlijk de Green Deal voluit moeten verdedigen en zouden de Groenen de kans moeten hebben om kritische bedenkingen te formuleren bij initiatieven die niet ver genoeg gaan. In het Vlaanderen van de N-VA zijn de rollen echter anders. Samen met het middenveld en de academische wereld moeten de ecologen de Green Deal verdedigen tegen anderen die het pakket voorstellen als was het een project geschreven door een Commissie die bestaat uit groene politici.

Het loont de moeite om vanuit het beeld van de twee glazen naar de verschillende voorgestelde initiatieven te kijken. Dan kun je niet anders dan toegeven dat er dingen zijn voorgesteld die beter zijn dan werd gevreesd door velen. Zo biedt het circulaire actieprogramma⁴ enorme kansen om systemische veranderingen op de sporen te zetten. De milieubeweging reageerde enthousiast en wees daarbij onder meer op het ‘recht op repareren’ dat zou kunnen zorgen voor een heel andere manier van produceren.⁵ Ook de biodiversiteitsstrategie werd erg goed ontvangen en legt de lat hoog voor het concrete beleid dat zal moeten volgen.

Overleeft de Green Deal de coronacrisis?

Maar ondertussen brak de coronacrisis uit... Een crisis van een dergelijke omvang kan een ambitieus duurzaamheidsproject fors onder druk zetten, zeker als duidelijk wordt hoe groot de economische schok kan zijn. Krachten die zich tevoren al kantten tegen een al te forse verduurzaming van de economie kunnen in zo'n crisis kansen zien om het laken terug naar zich toe te trekken. Als er in de crisissfeer een beeld ontstaat dat groene maatregelen een 'luxe' zijn die we ons nu even niet kunnen veroorloven, wordt het moeilijk. Het beeld van die eerste woelige maanden van 2020 is evenwel genuanceerd.

De eerste vaststelling is dat de Commissie al bij al behoorlijk op positie is gebleven. Commissaris Timmermans bleef met veel vuur de Green Deal verdedigen. Er kwam een lichte aanpassing in de timing van de nieuwe voorstellen, met een aangepast werkprogramma als gevolg, maar fundamenteel werd de koers niet bijgestuurd. Zo was er grote druk vanuit de landbouwwereld om de Farm to Fork- en biodiversiteitsstrategieën voor langere tijd uit te stellen, maar daar gaf de Commissie niet op toe. Met enkele weken vertraging werden ze gewoon voorgesteld. Wetend dat de onderhandelingen voor een nieuw gemeenschappelijk landbouwbeleid nog volop lopen is dat wel een belangrijk signaal. Als het van de Commissie afhangt, is het tijd voor een fundamentele bijsturing van het voedselsysteem.

De eerste vaststelling is dat de Commissie al bij al behoorlijk op positie is gebleven. Commissaris Timmermans bleef met veel vuur de Green Deal verdedigen.

De tweede vaststelling is dat het voor het economisch herstelbeleid nog verschillende kanten uit kan. En dat zal in grote mate afhangen van de lidstaten. De lijn van de Commissie is alleszins dat de Green Deal ook in het hart van het economisch herstelbeleid moet zitten. Het is zonder twijfel een goede zaak dat de Commissie in december zo hoog had ingezet op de Green Deal, anders was het waarschijnlijk veel moeilijker geweest om het belang van een groen herstelbeleid te verdedigen. Ook hier moet evenwel worden toegevoegd — en dat in tegenstelling tot wat de Vlaamse en federale regering uitstralen — dat er internationaal zeer brede steun is voor het idee van een groen herstelbeleid. Eindeloos veel opiniemakers, organisaties, petities van duizenden burgers, internationale instellingen, academici en actiegroepen hebben er de voorbije maanden uitdrukkelijk voor gepleit *'to build back better'*. Nu we massaal veel publiek en privé geld gaan investeren, zou dat bij voorkeur naar sectoren moeten gaan die de duurzame economie van de toekomst opbouwen, zoals de hernieuwbare energie. Dergelijke keuzes kunnen voor nieuwe werkgelegenheid zorgen, kunnen een rol spelen in het klimaatbeleid en kunnen voorkomen dat we een nieuwe maatschappelijke kost opbouwen. Kiezen voor de oplossingen van vroeger zal ons sneller in de volgende crisis loodsen, terwijl er net nood is aan meer weerbaarheid tegen de zware schokken die de klimaatverandering nog zal brengen.

Het siert de Commissie dat zij — alleszins in hun discours en hun voorstellen — uitdrukkelijk is blijven wijzen op de ruimere ecologische crisis die gewoon verder gaat, onder meer op het vlak van klimaat en biodiversiteit. Een ruime meerderheid van de EU-lidstaten ondersteunde de oproep om de Green Deal centraal te stellen in het herstelbeleid. Onder druk van de Vlaamse regering kon België die oproep niet mee ondertekenen. Het is de moeite om bij wijze van voorbeeld eens te kijken naar de

non-paper met voorstellen voor een groen herstel die Nederland uitwerkte⁶ om te zien hoe defensief en verkrampd de houding van de Vlaamse regering is.

Op 27 mei stelde de Commissie *Next Generation EU* voor.⁷ Dat steunpakket werd aangekondigd samen met een voorstel voor de meerjarenbegroting van de EU. De discussie over de begroting was al een moeilijk debat tussen de lidstaten voor de coronacrisis begon. In de context van de crisis werd de discussie nog acuter. Het grootste deel van de lidstaten verdedigt, net als de Commissie, een beleid waarbij zwaar getroffen landen of regio's extra ondersteund worden. Een aantal lidstaten wil daar niet zomaar in

meegaan. Het Europees Parlement vindt dat er globaal meer middelen ingezet moeten worden. In de toelichting over *Next Generation EU* is alleszins duidelijk te lezen dat de Green Deal nog steeds het strategisch kader vormt voor het EU-herstelbeleid.

Het is de moeite om bij wijze van voorbeeld eens te kijken naar de non-paper met voorstellen voor een groen herstel die Nederland uitwerkte⁶ om te zien hoe defensief en verkrampd de houding van de Vlaamse regering is.

Hoeveel geld er uiteindelijk ingezet zal kunnen worden, hangt evenwel af van een akkoord in de Europese Raad, van de lidstaten dus. Charles Michel, het Duitse voorzitterschap van de EU en Ursula Von der Leyen werkten hard aan een poli-

tiek akkoord. Normaal gezien zou tegen het najaar 2020 dan echt duidelijk moeten zijn hoeveel middelen werkelijk zullen ingezet worden voor de Green Deal.

Het officiële discours van de Commissie over een structureel groen herstelbeleid op iets langere termijn is daarbij ook doorkruist door een crisisbeleid op korte termijn dat in de feiten heel wat minder groen was. De lidstaten kregen enorm veel ruimte om snel veel middelen in te zetten voor onmiddellijke staatssteun aan getroffen sectoren. De Commissie legde daarvoor zo goed als geen duurzaamheidseisen op.⁸ Zo kwamen ook ideologische tegenstellingen in beeld tussen enerzijds commissaris Timmermans (verantwoordelijk voor de Green Deal) en commissaris Vestager (verantwoordelijk voor mededingingsbeleid). En zo zijn al heel wat kansen gemist. Dat werd onder meer duidelijk in de akkoorden die verschillende lidstaten hebben gesloten voor staatssteun aan de luchtvaartsector. Ondanks massaal gesteunde oproepen van vele duizenden burgers zijn er uiteindelijk nauwelijks controleerbare duurzaamheidseisen opgelegd.

Het getouwtrek houdt nog lang niet op

De Green Deal blijft dus nog steeds kwetsbaar. Achter de schermen is de druk van lobbyisten om de ambities terug te schroeven gigantisch. Zo probeert de sector van de fossiele brandstoffen alles uit de kast te halen om de Green Deal bij te sturen. Dat bleek onder meer uit een dossier van Corporate Europe Observatory.⁹ Het is ook te merken in concrete dossiers zoals het (ondertussen beruchte) Just Transition Fund. Als er in het kader van het opzet van de Green Deal en het herstelbeleid via dit fonds geld gaat naar kwetsbare regio's, mag dat dan gaan naar niet-duurzame energiebronnen? Dat was de vraag. De Commissie en de Raad vonden van niet. Dit geld zou niet mogen gebruikt worden voor nucleaire energie of gasprojecten. In de betrokken regionale

commissie van het Europees Parlement werd echter een opening gemaakt om gasprojecten wel mogelijk te maken.

In een eerdere versie van dat fonds was het Just Transition Fund al de inzet van een nog steeds beschamend gevecht van de Vlaamse regering tegen de Green Deal.¹⁰ In principe is de redenering eenvoudig. We leggen strengere klimaatdoelen op. Dat kan met name kwetsbare regio's, waar er bijvoorbeeld nog steenkoolmijnen zijn, onder druk zetten. Om net hen te helpen bij de transitie, die rechtvaardig zou moeten verlopen, zouden extra middelen ingezet kunnen worden. De Vlaamse regering verzette zich principieel, waardoor België Europees gezien met rode kaken kwam te staan. De argumentatie die werd gegeven door minister Demir is eigenlijk gewoon te belachelijk voor woorden. Het zou niet kunnen dat Wallonië iets zou krijgen dat Vlaanderen niet krijgt. En het zou toch wel een verkeerd signaal zijn om geld te geven aan de 'achterblijvers', Polen in dit geval, terwijl de beste leerling van de klas niets krijgt. Nochtans is dat net het wezen van een mechanisme van solidariteit. Het blijft ook nuttig erop te wijzen dat de Belgische steenkoolmijnen eerder gesloten zijn met Europees geld en dat Polen een stuk later bij de EU kwam en ook nog een zware erfenis had van de Sovjettijd. Maar dat is blijkbaar geen argument.

De argumentatie die werd gegeven door minister Demir is eigenlijk gewoon te belachelijk voor woorden.

Ten gronde is de houding van de Vlaamse regering dat men vindt dat de EU wel klimaatneutraal mag worden, zo lang Vlaanderen dat zelf niet moet doen. Men wil geen scherper klimaatdoel maar wil wel meer geld krijgen. Hoewel Vlaanderen zelf een van de rijkste regio's van de EU is, rekent men erop dat de anderen meer begrip zullen hebben voor de 'moeilijke' situatie waar men in zit door de aanwezigheid van een energieslurpende industrie. Ten gronde wil Vlaanderen principieel niet solidair zijn met meer kwetsbare of armere regio's die nog een groot deel van de transitieweg willen afleggen en rekent het tegelijk uitdrukkelijk op de solidariteit van anderen om de eigen ecologische gulzigheid te compenseren. Help de rijken dus... Deze houding is niet alleen zielig en cynisch, ze is ook dom. Net een regio als Vlaanderen met het industrieel weefsel dat er is, heeft economisch gezien bij uitstek belang bij een Green Deal.

Dat het de lidstaten zijn die uiteindelijk in grote mate zullen beslissen over wat er financieel gezien werkelijk overblijft van de Green Deal zegt ook iets over de kwetsbare plekken van de EU-constructie, die nog onvoldoende federaal is. In de financiële voorstellen van de Commissie van de voorbije maanden wordt gepleit voor meer eigen middelen. Er wordt nagedacht over manieren om als EU zelf middelen op te halen, onder meer door EU-belastingen gericht op multinationals. Vanuit haar confederale logica verzet een partij als de N-VA zich ook daartegen. Men wil wel EU-middelen krijgen, men wil wel groene gebieden in Wallonië kunnen inrekenen om de eigen klimaatdoelstellingen te halen, maar op Europees niveau met Europese middelen solidariteit organiseren, dat mag niet. Het Belgisch Europees beleid was altijd gedreven door het besef dat je als klein land in een woelige wereld enkel kunt overleven door samen te werken met anderen in een federale logica, wetend dat het idee van 'nationale soevereiniteit' in een geglobaliseerde economie een fictie is. Alleen door solidair te zijn, kun je jezelf blijven. Het rancuneuze Vlaanderen van de N-VA bewijst niet alleen weinig begrepen te hebben van het Europese project, het dreigt onze regio ook af te sluiten van de beste kans om een toekomstgerichte duurzame economie op te bouwen.

Zal de Green Deal voldoende systemisch zijn?

Het is verder belangrijk te zien dat over elk onderdeel van de Green Deal een politiek gevecht gevoerd zal worden, met telkens een hoge inzet. Een voorbeeld is de waterstofstrategie die de Commissie begin juli voorstelde.¹¹ Vanuit groene hoek was sterk aangedrongen op een echt duurzame waterstofstrategie, die dus enkel steunt op hernieuwbare energie voor de aanmaak van waterstof. In het uiteindelijke voorstel staat in principe wel schone waterstof centraal, maar er is nog relatief veel ruimte om toch fossiele bronnen te blijven gebruiken. Voor zo'n dossier is het belangrijk dat er voldoende politiek tegengewicht wordt gegeven aan de lobbyisten van de fossiele sector om te vermijden dat keuzes gemaakt worden die onvoldoende systemisch zijn. Een ander voorbeeld is de discussie over de grondstoffen die nodig zijn voor de energietransitie.¹² Voor elektrische auto's of zonnepanelen worden grondstoffen ontgonnen in vaak slechte omstandigheden. Groeiscenario's die bij wijze van spreken gewoon alle brandstofauto's willen vervangen door elektrische zonder vragen te stellen bij de hoeveelheid auto's of het businessmodel waarin die functioneren zullen evenzeer keihard op de planetaire grenzen botsen als de meer klassieke economische modellen.

Het rancuneuze Vlaanderen van de N-VA bewijst niet alleen weinig begrepen te hebben van het Europese project, het dreigt onze regio ook af te sluiten van de beste kans om een toekomstgerichte duurzame economie op te bouwen.

Die overweging geldt in het algemeen voor de onderliggende logica van de Green Deal, die officieel wordt omschreven als de 'groeistrategie' van de EU. Het is niet omdat de Green Deal een heel belangrijke hefboom kan worden voor een groene transitie en ook niet omdat er een zware economische crisis aan de gang is dat de problemen die er voor de coronacrisis al waren met het groeimodel nu ineens niet meer zouden gelden. Een goed uitgevoerde circulaire strategie kan bij

voorbeeld een hefboom worden om de ecologische voetafdruk eindelijk in absolute termen te verlagen, maar dat is op zich nog niet verworven. Het blijft dus belangrijk om voldoende politieke druk te blijven uitoefenen zodat de circulaire hefboomen die kunnen leiden tot een systemische verandering zeker overeind blijven en zo mogelijk nog worden versterkt.

Ten gronde blijft de nood aan een nieuw maatschappelijk contract dat rechtvaardig verdeelde welvaart binnen planetaire grenzen garandeert even urgent als voor de coronacrisis.¹³ Dat zou zich op zijn minst al moeten uiten in de graadmeters die we hanteren om het wel dan geen succes van de Green Deal te beoordelen en de keuzes bij te sturen. Het gaat daarbij onder meer om instrumenten die kunnen verzekeren dat er wel degelijk een effectieve vermindering is van de ecologische voetafdruk als gevolg van het gesteunde herstelbeleid.¹⁴

In het najaar van 2020 zal steeds meer duidelijk worden wie het gevecht om de Green Deal zal winnen.¹⁵ Zal het lukken om de Green Deal echt een structurele plaats te geven in het uiteindelijke herstelplan? Zal er voldoende geld zijn om echt een verschil te maken? Zal de Europese Raad de positie van de Commissie en het Parlement verzwakken? Komt er een voldoende ambitieuze klimaatwet? Zullen de lidstaten op hun beurt binnen hun bevoegdheden kiezen voor een groen herstelplan?

Het is in deze context een geluk dat net in die jaarhelft Duitsland voorzitter van de EU is. Duitsland wil onder meer sterk inzetten op een goede klimaatwet. Deze

gevechten verdienen alleszins een ruimere aandacht in onze binnenlandse media en parlementen dan tot nu toe het geval was.

Bio

Jan Mertens (°1965) is germanist. Hij werkt als wetenschappelijk medewerker voor de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling. Hij is onder meer actief bij *Oikos*, Groen en Waerbeke. Hij is ook columnist bij *MO**.

Noten

1. Dit artikel werd afgerond op 13 juli 2020. Onder meer de afloop van de discussie over de meerjarenbegroting van de EU kon nog niet mee verwerkt worden in deze tekst.
2. Maja Göpel, A Social-Green Deal, with just transition—the European answer to the coronavirus crisis. *Social Europe*, 31/03/2020. <https://www.socialeurope.eu/a-social-green-deal-with-just-transition-the-european-answer-to-the-coronavirus-crisis>
3. Philipp Schepelmann and Manfred Fischedick, The “European Green Deal” after the Corona Pandemic. Lessons from the 2008 financial crisis. *Wuppertal Institut Discussion Paper*, May 2020. <https://idw-online.de/de/news747058>
4. Daniel Guéguen, Green Deal: The long battles lying ahead. *Euractiv*, 19/06/2020. <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/opinion/green-deal-the-long-battles-lying-ahead/>
5. Een Europese Green Deal. 11/12/2019. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_nl
6. Resolutie van het Europees Parlement over de Green Deal. 15/01/2020: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0005_NL.html
7. Actieplan voor de circulaire economie. 11/03/2020. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/nl/fs_20_437
8. Olivier Beys, Europa zet de wegwerpeconomie bij het groot vuil. 18/03/2020. <https://www.bondbeterleefmilieu.be/artikel/europa-zet-de-wegwerpeconomie-bij-het-huisvuil>
9. Zie: <https://www.euractiv.com/wp-content/uploads/sites/2/2020/04/Netherlands-non-paper-on-Green-Recovery-21-April-2020.pdf>
10. Next Generation EU. 27/05/2020. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/nl/ip_20_940
11. Frédéric Simon, Who will stand for the European Green Deal? *Euractiv*, 18/06/2020. <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/opinion/the-brief-who-will-stand-for-the-european-green-deal/>
12. CEO, A grey deal? Fossil fuel fingerprints on the European Green Deal. 07/07/2020. <https://corporateeurope.org/en/a-grey-deal>
13. Jan Mertens, Ik schaam me. *Oikos*, 27/02/2020. <https://www.oikos.be/component/k2/item/1277-ik-schaam-me>
14. EU-waterstofstrategie. 08/07/2020. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/nl/ip_20_1259
15. Olivier Beys, Een energierevolutie zonder verliezers is mogelijk. *MO**, 23/06/2020. <https://www.mo.be/opinie/een-energierevolutie-zonder-verliezers-mogelijk>